

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ**

КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

**И.АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИ**

**С.НААМАТОВ АТЫНДАГЫ НАРЫН МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИ**

Д 13.16.526 диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК: 371.3:575.2:043.3

СУБАНОВ БЕКЖАН АБДЫЖАЛИЛОВИЧ

**ЭКОНОМИКА АДИСТИКТЕРИНИН ОКУУ ПРОЦЕССИНДЕ
МААЛЫМАТТЫК ЖАНА КОММУНИКАТИВДИК
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУУНУН ДИДАКТИКАЛЫК
ШАРТТАРЫ**

13.00.08. – кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы

педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук
даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын
АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек – 2017

Диссертациялык иш Жалал-Абад мамлекеттик университетинин
Таш-Көмүр инженердик-педагогикалык факультетинин
«Экономика жана информатика» кафедрасында аткарылды.

- Илимий жетекчи:** педагогика илимдеринин доктору, профессор
Бабаев Дөөлөтбай Бабаевич
- Расмий оппоненттер:** педагогика илимдеринин доктору, профессор
Раимкулова Ажарбүбү Супуровна
- педагогика илимдеринин кандидаты
Байтүгөлөва Жанара Абдылдаевна
- Жетектөөчү мекеме:** Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин
педагогика кафедрасы. Дареги: 720044,
Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Манас
проспектиси, 56

Диссертациялык иш 2017-жылдын 17-майында саат 13.00 дө Кыргыз билим берүү академиясынын, И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана С.Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университетинин алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденип алуу боюнча Д. 13.16.526. диссертациялык кеңештин жыйынында корголот.

Дареги: 720026, Бишкек шаары, Эркиндик гүлбагы, 25.

Диссертациялык иш менен Кыргыз билим берүү академиясынын илимий китепканасынан таанышууга болот. Дареги: 720026, Бишкек шаары, Эркиндик гүлбагы, 25 (www.kao.kg).

Автореферат 2017-жылдын 17-апрелинде таркатылды.

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы, педагогика
илимдеринин кандидаты

 Байсеркеев А. Э.

ИЗИЛДӨӨНҮН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Жогорку окуу жайлардын бүтүрүүчүлөрүнүн билимдеринин сапатына коюлуп жаткан талаптар илимий-техникалык прогресстин шарттарында билим берүү процессинин анын сөзсүз келип чыга турган тиешелүү натыйжасы болуп эсептелинет. Экономика жана финансы чөйрөсүндө жаңы формациядагы кадрларды даярдоо маселеси учурда өзгөчө актуалдуулукка ээ болууда. Учурдун талабына жараша маалыматтык-компьютердик технологиялардын методдоруна ээ болбой туруп жогорку кесипкөйлүккө, негиздүү жана эффективдүү чечимдерди өз алдынча кабыл алуу жөндөмдүүлүгүнө жетишүүгө мүмкүн эмес. Практика көрсөткөндөй, маалыматтык-коммуникативдик технологияларын (МКТ) пайдалануучулардын көпчүлүгү мындан 5-10 жыл мурда эң жакшы жасап жүргөн жумушун азыр компьютердин жардамысыз кантип аткара тургандыгын элестете алышпайт. Азыркы учурда өндүрүштө кандай болсо, ошондой эле ишканалардын документтерин жүгүртүүдө компьютердик техникалар уламдан-улам көбүрөөк пайдаланылып, ал камтыган маселелердин тизмеси барган сайын кеңейип жатат. Иштетилип жаткан маалыматтардын көлөмү жана татаалдыгы туруктуу өсүп, аны сактоонун, иштетүүнүн жана таркатуунун улам жаңы түрлөрү талап кылынууда.

Студенттерди келечектеги кесипке даярдоо процесси олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болуп жатат, анын курамдык компоненттери бири-бири менен тыгыз ички маңыздык байланыштарга жана мамилелерге бириктирилген. Алардын ар биринин өркүндөөсү башкаларынын өзгөрүүлөрүнө алып келет. Педагогикалык илимий изилдөөлөрдө болочок кадрларды МКТ каражаттарын пайдаланып даярдоонун теориялык жана практикалык маселелерин чечүү, билим берүү процессин информатизациялоонун оптималдуу жолдорун издөөгө арнаган окумуштуулардын (Б.Т.Аденова, Д.Б.Бабаев, С.А.Бешенковдун, Ю.С.Брановскийдин, М.Бекежанов, В.Т.Бугубаева, А.Д.Ибраев, Т.Э.Исаков, Н.Т.Карашева, Г.О.Касымалиева, Т.М.Сияев ж.б.) эмгектеринде изилденген. Ал эми методикалык изилдөөлөрдүн бир тобунда (А.А.Акматкулов, Ж.У.Байсалов, И.С.Болджурова, У.Н.Бримкулов, С.К.Калдыбаев, Т.Р.Орускулов, А.С.Раимкулова, К.М.Торогельдиева ж.б.) окуу процессинде компьютерди пайдаланууга психологиялык-педагогикалык негиздемелер жана МКТнын чеберчиликке жеткирүүчү каражат катары жалпы билим берүүчүлүк маанисинде талдоо берилген. Математика жана экономист адистиктерин кесиптик жактан даярдоодо МКТны пайдалануу көпчүлүк окумуштуулардын эмгектеринде (Ж.У.Байсалов, В.А.Делингер, Э.И.Кузнецов, М.П.Лапчик ж.б.) изилденген.

Маалыматтык технологиялар – тынымсыз өнүгүп жаткан багыт, ошондуктан төмөнкүдөй милдеттер келип чыгууда:

- ЖОЖдордогу окуу процессин заманбап программалык каражаттар менен камсыз кылуу;

- Окутуунун интенсивдүү технологияларына ээ болуу;

- Жалпы багыттагы программалардын пакети менен кесиптик программалардын атайын пакеттерин пайдаланууну өздөштүрүү;

Изилдөөлөр көрсөткөндөй, ЖОЖдордо квалификациялуу окутуучу кадрлардын жетишсиздиги сезилерлик, студенттердин окуу, өндүрүштүк жана диплом алдындагы практикасын уюштурууда кыйынчылыктар орун алган, окуу жайларында программалык продуктыларды жана маалыматтык технологияларды үстүртөн окутканга байланышкан проблемалар бар.

Биздин көз карашыбызда, окуу процессин уюштуруунун ар кандай формаларын комбинациялоо: маалыматтык технологиялар боюнча материалдардын бир бөлүгүн окуу курстарына киргизүү, бул курстарды стандарттуу окуу дисциплиналарынын алкактарында өнүктүрүү жогоруда көрсөтүлгөн проблемаларды чечүүгө жардам берет жана келечектеги экономисттердин кесипкөйлүк сапаттарын калыптандырууга көмөкчү болот.

ЖОЖдордун окутуучуларынын маанилүү милдети болуп, алардын бүтүрүүчүлөрүнүн эмгек рыногундагы талапка ээ болуусу эсептелинет, буга студенттердин кесиптик программалык продуктыларды практикалык өздөштүрүүсү көмөкчү болот.

Азыркы учурда бул изилдөөнүн актуалдуулугу төмөнкүлөр менен аныкталат:

- проблеманын жетишерлик деңгээлде изилденбегендиги;

- МКТ боюнча тиешелүү даярдыгы бар окутуучулардын жетишсиздиги;

- Компьютердик технологияларга болгон коомдогу талаптын жогорулоосу;

- Илим жана техниканын жетишкендиктеринин деңгээлиндеги адис-экономист-башкаруучуну тарбиялоонун зарылдыгы.

Изилдөөнүн максаты жогорку билим берүү системасында болочок экономисттердин маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүктөрүн калыптандыруунун дидактикалык шарттарын аныктоо, аны теориялык жактан негиздөө жана педагогикалык экспериментте текшерүү.

Изилдөөнүн объектиси: ЖОЖдордун экономика адистиктериндеги окутуу процесси.

Изилдөөнүн милдеттери:

1. Жогорку окуу жайлардын экономикалык адистиктеринде окуган студенттердин кесиптик билимдерди өздөштүрүүсүнүн учурдагы абалын изилдөө;

2. Болочок экономист адистерди кесиптик жактан даярдоодо маалыматтык-коммуникативдик технологияларды колдонуунун психологиялык-педагогикалык мүмкүнчүлүктөрүн тактоо жана аларды окуу процессинде пайдалануунун негизги багыттарын аныктоо;

3. Жогорку билимдүү экономикалык багыттагы адистерди кесиптик жактан даярдоо процессинде маалыматтык-коммуникативдик технологияларды колдонуу менен алардын таанып-билүү ишмердигин уюштуруунун дидактикалык шарттарын аныктоо;

4. Студенттерди кесиптик жактан даярдоо процессинде МКТ боюнча билимдерге, ык-машыгууларга, көндүмдөргө жана чыгармачылык жөндөмдүүлүккө ээ болуучу көнүгүүлөрдүн жана машыгуучу тапшырмалардын жыйнагын иштеп чыгуу;

5. Түзүлгөн моделдин эффективдүүлүгүн педагогикалык экспериментте текшерүү жана сунуш кылынган технологияларды окуу процессине киргизүү.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы:

- болочок экономист адистерди кесиптик жактан даярдоодо маалыматтык-коммуникативдик технологияларды колдонуунун психологиялык-педагогикалык мүмкүнчүлүктөрү такталды;

- студенттерди кесиптик жактан даярдоо процессинде маалыматтык-коммуникативдик технологияларды колдонуу менен келечектеги экономистердин таанып-билүү ишмердигин уюштуруунун дидактикалык шарттары аныкталды;

- маалыматтык жана коммуникативдик технологияларды окуу процессинде колдонууну ишке ашыруунун этаптары аныкталды жана маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүктү калыптандыруунун модели түзүлдү;

- келечектеги экономистерди маалыматтык жана коммуникативдик технологиялар боюнча үзгүлтүксүз даярдоодо информатика жана МКТ дисциплиналары боюнча тандоо курстары түзүлдү;

- студенттерди кесиптик жактан даярдоодо МКТ боюнча билимдерге, ык-машыгууларга, көндүмдөргө жана чыгармачылык жөндөмдүүлүккө ээ болуучу көнүгүүлөрдүн жана машыгуучу тапшырмалардын жыйнагы иштелип чыкты.

Изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү:

- экономика адистиктериндеги студенттердин маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүктөрүн калыптандыруунун дидактикалык

шарттары, модели келечектеги экономика багытындагы адистердин МКТ каражаттарын колдонуу боюнча окуу процессин эффективдүү уюштурууну камсыз кылат;

- иштелип чыккан окуу-усулдук колдонмолорду, даярдалган колдонмо программаларды, МКТ боюнча билимдерге, ык-машыгууларга, көндүмдөргө ээ болуучу көнүгүүлөрдүн жана машыгуучу тапшырмалардын жыйнагын ЖОЖдордун экономика адистиктеринин окуу процессине пайдаланууга болот.

Алынган натыйжалардын экономикалык маанилүүлүгү:

Жогорку окуу жайлардын экономика адистиктерин окутууда маалыматтык технологияларды колдонуунун натыйжасында окутуучулардын педагогикалык ишмердүүлүгүнүн интенсивдүүлүгү артып, сабак өтүүнүн рационалдуулугу жогорулайт.

Коргоого коюлуучу негизги жоболор:

1. ЖОЖдордун экономикалык адистиктерде окуган студенттердин кесибине тиешелүү болгон билимдерди өздөштүрүүсүнүн учурдагы абалы;

2. Маалыматтык-коммуникативдик технологияларды болочок экономист адистерди кесиптик жактан даярдоонун психологиялык-педагогикалык мүмкүнчүлүктөрүн жана аларды окуу процессинде колдонуунун негизги багыттары;

3. Келечектеги экономисттердин таанып-билүү ишмердигин уюштурууда адистерди кесиптик жактан даярдоонун дидактикалык шарттары;

4. Студенттерди кесиптик жактан даярдоо процессиндеги МКТ боюнча алган билимдер, ык-машыгуулар, көндүмдөр, чыгармачылык жөндөмдөр жана ага багытталган көнүгүүлөрдүн жана машыгуучу тапшырмалардын жыйнагы;

5. Адистерди кесиптик жактан даярдоонун модели жана анын эффективдүүлүгүн педагогикалык экспериментте текшерүү.

Издөнүүчүнүн жеке салымы:

- болочок экономисттердин маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүктөрүн калыптандыруунун компоненттери жана дидактикалык шарттары түзүлдү;

- ЖОЖдордогу экономика адистиктеринин окуу процессинде МКТ каражаттарын пайдалануунун ролу аныкталды жана ага тиешелүү окуу усулдук колдонмо иштелип чыгып, колдонууга сунуш кылынды.

Изилдөөнүн натыйжаларын апробациялоо: Диссертациялык иштин жүрүшү, натыйжалары жана жыйынтыктары Жалал-Абад мамлекеттик университетинин илимий-методикалык семинарларында (Жалал-Абад ш. 2009-2016-жж.), И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинде (Бишкек ш., 2012-ж.), Эл аралык

маалыматтык технологиялары университетинде (Бишкек ш., 2013-ж.), Ош мамлекеттик университетинде (Ош ш., 2015-ж.), Ж.Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук университетинде (Бишкек ш., 2016-ж.), Кыргыз билим берүү академиясында (Бишкек ш., 2016-ж.) өткөрүлгөн республикалык жана эл аралык илимий-практикалык конференцияларда талкууланган жана илимий журналдарда жарык көргөн.

Диссертациялык изилдөөнүн натыйжаларынын жарыяланышы:

Изилдөөнүн багыты боюнча 2 усулдук колдонмо, 17 илимий макала жарыяланган, анын ичинен бирөө Казакстан Республикасында, үчөө Россия Федерациясында жарыкка чыккан.

Диссертациянын көлөмү жана түзүлүшү: Диссертациялык иш киришүүдөн, үч главадан, корутундудан, колдонулган адабияттардын тизмесинен жана тиркемелерден турат. Иште 7 таблица, 9 сүрөт жана 3 тиркеме камтылган. Диссертациялык иштин жалпы көлөмү 154 бетти түзөт.

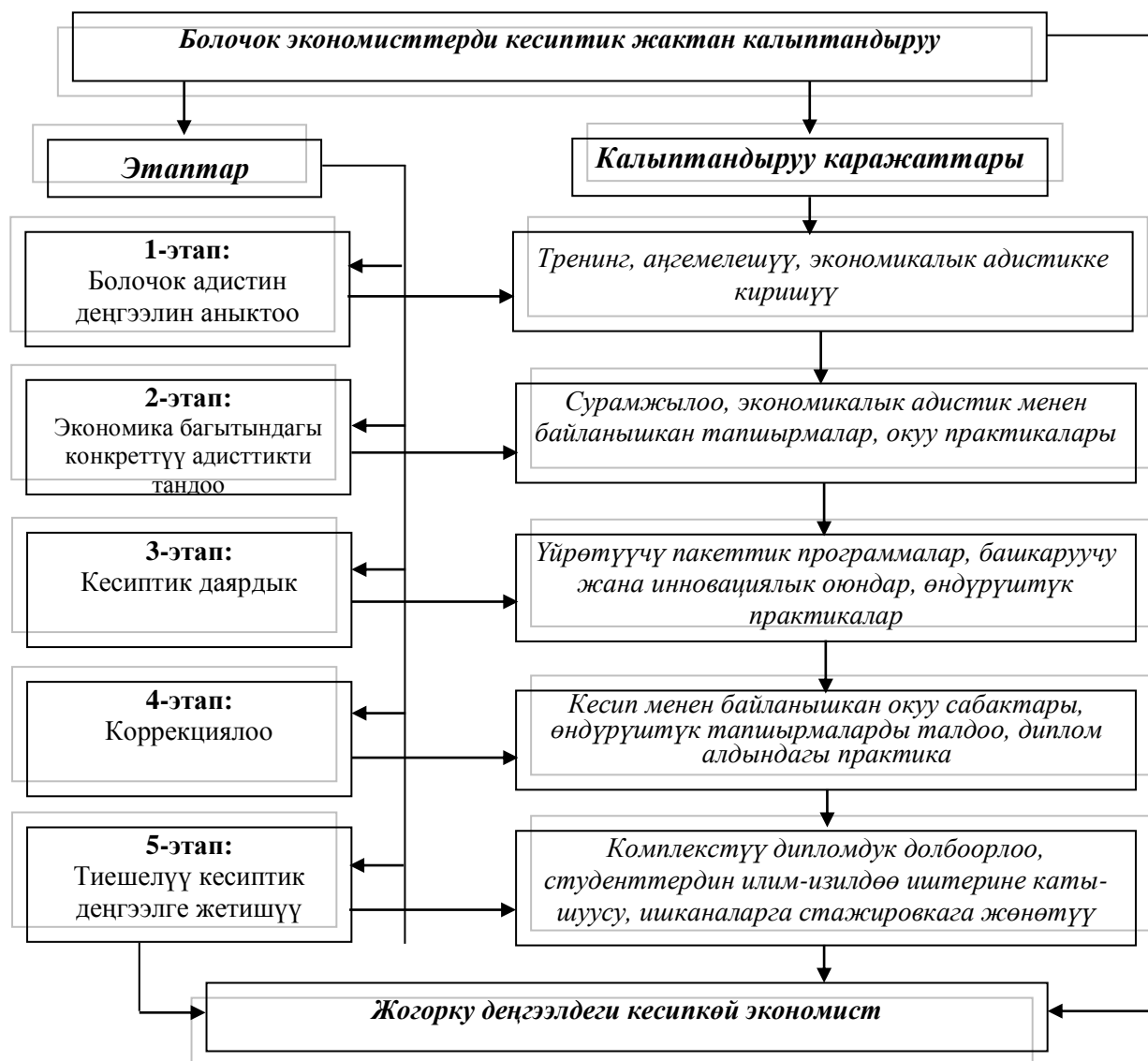
ИЗИЛДӨӨНҮН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө тандалып алынган теманын актуалдуулугу негизделип, максаты жана милдеттери, объектиси, предмети, максатка жетүүнүн илимий божомолу, практикалык баалуулуктары, жактоого алынып чыгуучу жоболор, изилдөөнүн жыйынтыгынын апробацияланышы, жайылтылышы, илимий иштин түзүлүшү келтирилди.

Диссертациялык изилдөөнүн биринчи главасы **«Жогорку окуу жайлардын окуу процессинде маалыматтык жана коммуникативдик технологияларды колдонуунун теориялык-методологиялык негиздери»** деп аталып, мында изилдөөнүн биринчи милдеттерин чечүү каралды.

Бүгүнкү күндө билим берүүнүн башкы максатын инсанды чыныгы, реалдуу турмушка жана ишмердикке даярдоо, анын чыгармачылык дараметин ачуу, анын инсандык сапаттарын жана өз алдынча өнүктүрүү болуп эсептелет. Ошол эле учурда билим берүү бүтүндөй адамды өнүктүрүүнүн, анын интеллектин, эс тутумун, дараметин, чечимдерди кабыл алуу жөндөмдүүлүгүн, адамдар менен баарлашуу жана өз ара аракеттенүүнүн өнүктүрүү процесси болушу керек. Келечектеги адистин кесиптик маанилүү сапаттарын аныктоочу өзгөрүлмөлөрдүн эң башкылары – кесиптик багытталыш жана жоопкерчилик болуп эсептелет. Студент өндүрүштүк жана окуу практикаларынын, атайын дисциплиналарды үйрөнүү процессинде өз иши жөнүндө канчалык мыкты биле турган болсо, ал ошончолук көп адистин милдеттерин аткаруудагы көндүмдөрүнө ээ болуп, анын келечектеги ишмердигине зарыл болгон сапаттардын калыптангандык деңгээли ошончолук жогору болот. Кесиптик билимдердин калыптангандыгынын критерийлери болуп инсандын таанып-билүү активдүүлүгүнүн жана багытталышынын өнүгүүсүнүн деңгээли эсептелинет; көлөмү, жалпылангандыгы, кесиптик билимдеринин

системалуулугу; ой жүгүртүүсүнүн мүнөзү, изденүүгө ачыктыгы, курчап турган дүйнөнү чыгармачылык менен, стандарттуу эмес кабыл алуусу; билимдерди которуусу жана аларды ар кандай кырдаалдарда пайдалана билүүсү. Болочок экономисттерди кесиптик жактан калыптандырууну төмөнкү схема менен көрсөтүүгө болот (1-сүрөт).

1-сүрөт. Болочок экономисттерди кесиптик жактан калыптандыруунун этаптары

Маалыматтык жана коммуникативдик технологиялардын өсүүсү – эсептөөчү техникаларды колдонуунун, окуу процессин уюштуруу формаларын жана пайдаланылып жаткан материалдардын дайыма өзгөрүлүп турушуна алып келет.

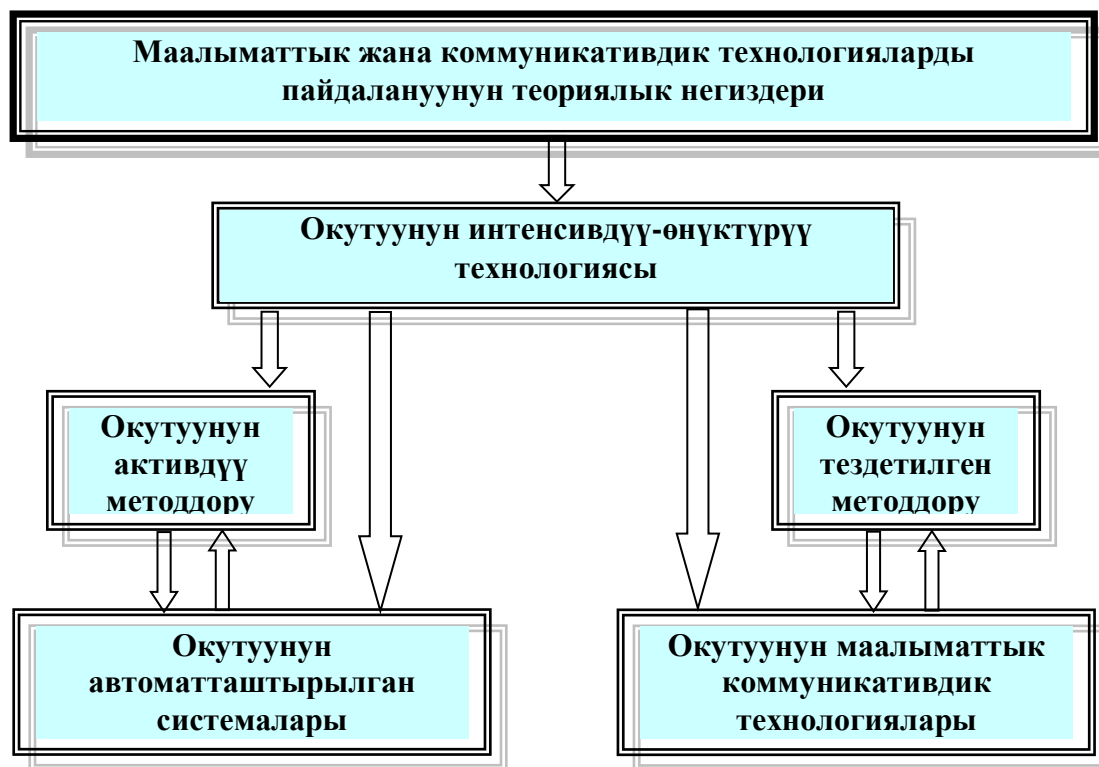
Билим берүү мекемелеринде маалыматтык жана коммуникативдик технологияларды пайдалана алган квалификациялуу адистерди даярдоо маселеси түйүндүү маселелердин бири болуп эсептелет. Бул тармакты мындан ары өнүктүрүү үчүн экономикадагы программалаштыруунун заманбап методдорун жана технологияларынын колдоно билген квалификациялуу адистер улам көп талап кылынат.

Окуу жайларынын кафедралары маалыматтык технологиялар багытындагы дисциплиналар бардык адистиктер үчүн окуу пландарында жыл өткөн сайын татыктуу орун ээлеп жаткандыгынын маанилүүлүгүн түшүнүүсү зарыл. Ошентсе дагы, бүтүрүүчүлөрдүн даярдыгынын деңгээли учурдун талаптарына жооп бериши үчүн ЖОЖдордо информатика дисциплинасынын мааниси кандай болсо, ошондой эле ишканалардагы эсептерди жүргүзүүнү автоматташтыруунун практикалык маселелерине арналган дисциплиналар бөлүгүндө дагы окуу программаларын мындан ары өркүндөтүү жана актуалдаштыруу зарыл.

Эгерде бухгалтердик эсепти автоматташтыруу жетишерлик деңгээлде окутулса, ушул адистиктерге иш жүзүндө муктаждыктар жогору болгондугуна карабастан ЖОЖдордун программаларында башталгыч, оперативдүү жана соода эсебин окутууга азырынча жетишсиз көңүл бурулуп жатат.

Учурдун талабына жараша ЖОЖдордогу билим берүү проблемасы маалыматтык технологиялардын өнүгүп жаткан индустриясынын муктаждыктарына шайкеш келүүсү үчүн 2-сүрөттөгү схема сунушталат.

2-сүрөт. МКТ пайдалануунун технологиялары жана методдору

Экинчи глава «Болочок экономисттердин окуу процессинде маалыматтык жана коммуникативдик технологияларды пайдалануунун дидактикалык шарттары» аталышы боюнча жазылды. Азыркы учурдагы билим берүүнүн негизги милдети болуп инсанды үзгүлтүксүз өнүктүрүүнүн системасын түзүү эсептелет. Ал билимдерди алууга, заманбап техникалык каражаттар менен иштей билүүгө жана тажрыйбага ээ болууга гана эмес, адамдын маалыматтык дүйнөгө көз карашын калыптандырууга, маалыматтык коомдогу турмуштун жана иштөөнүн шарттарына ылайыкташуусуна багытталган инсандын маалыматтык жөндөмдүүлүгүн калыптандыруусу керек.

Маалыматтык коомдун бутуна туруусунун шарттарында анын ар бир мүчөсүндө маалыматтык маданиятты тарбиялоо проблемасы ачыкка чыгат.

Социологдордун пикири боюнча, өлкөнү маалыматташтыруунун ийгилиги маалымат, билимдер, интеллект, кесипкөйлүк сыяктуу баалуулуктар адамдардын аң сезиминде, жалпы коомдо кандай таралгандыгынан көз каранды болот.

Азыркы учурдун шарттарында өнүгүү үчүн адам маалыматтар менен ийгиликтүү пайдаланышы үчүн белгилүү бир билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү алуусу керек. Бирок, коомдогу маалыматтык процесстердин жогорку динамикасына байланыштуу, инсан маалыматтык технологиянын учурдагы абалына шайкештикте ушул билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү өркүндөтүүгө мүмкүндүк берүүчү сапаттарга ээ болушу зарыл.

Инсандын маалыматтык жөндөмдүүлүгүн деңгээлдик, мезгил ичинде өнүгө турган система катары кароо керек.

Деңгээлдик мамиле өнүгүүнүн кайсы болбосун процессин изилдөөнүн негизин түзөт, анткени анын маңызы бир деңгээлден экинчисине, андан татаалыраагына жана сапаттык айырмалуулугуна өтүүдө турат.

Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайлары 2012-жылдан тартып дүйнөлүк жогорку билим берүүнүн өнүгүү тенденциясына ылайык бакалавр-магистрдик академиялык даражаларга ээ болгон бүтүрүүчүлөрдү даярдоонун эки баскычтуу системасына өтүү. Бакалавр академиялык даражасына даярдоодо окуу мөөнөтү – 4 жыл. Кыргыз Республикасынын билим берүү жана илим министрлигинин буйругу менен 580100 - “Экономика” багыты боюнча кесиптик жогорку билим берүүнүн мамлекеттик стандарты бекитилген. Ал мамлекеттик стандартка ылайык “Экономика” багыты боюнча он адистик (профиль) боюнча билим берүү көрсөтүлгөн. Анын ичинен биз изилдөөнү “Бухгалтердик эсеп, талдоо жана аудит” адистигинин (профилинин) окуу планынын негизиндеги дисциплиналар боюнча жүргүздүк.

Кесиптик билим берүүдөгү чыгармачыл ыктарды калыптандыруу теориясына таянуу менен инсандын маалыматтык жөндөмдүүлүгүнүн үч

деңгээлин бөлүп көрсөтүүгө болот: *жалпы (базалык)*, *кесиптик* жана *жогорку (логикалык)* .

Инсандын маалыматтык жөндөмдүүлүгүн *жалпы (базалык)* деңгээли үчүн билимдерди, ыктарды жана көндүмдөрдү топтоонун башкы өзгөчөлүгү болуп алардын предмет аралыктыгы, ишмердиктин ар кандай түрлөрүндө иш жүзүндө өзгөртүүсүз колдонуунун мүмкүндүгү эсептелет. Бул этапта “Информатика жана маалыматтык технологиялар” дисциплинасы боюнча жалпы билим берилет.

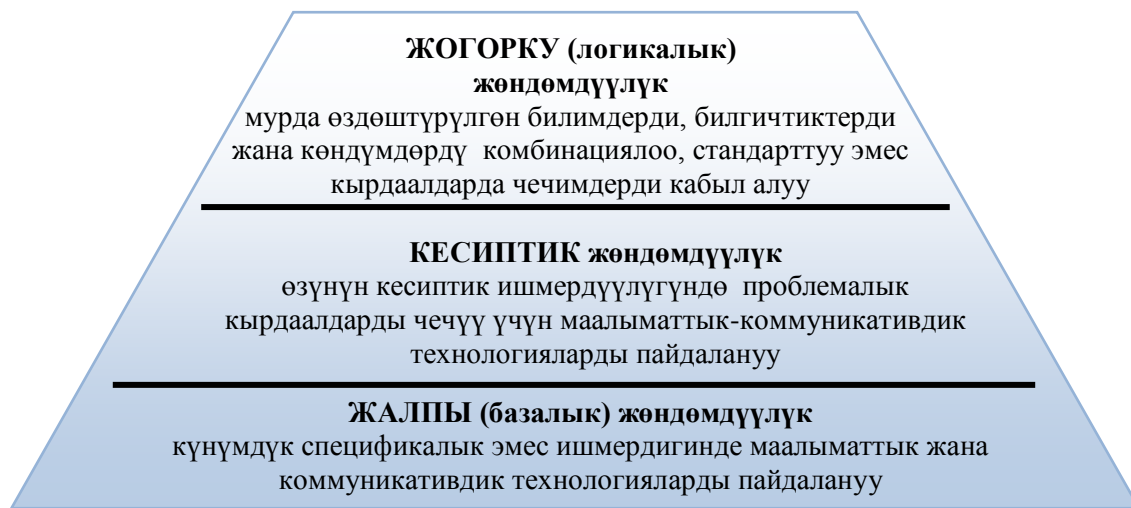
Инсандын маалыматтык маданиятынын *кесиптик* деңгээли үчүн билимдер, ыктар жана көндүмдөрдүн спецификалуулугу, абдан татаалдыгы жана ошону менен бирге, колдонуу чөйрөсүнүн чектелүүлүгү менен мүнөздөлөт. Алар адамдын кесиптик ишмердигине байланышат, ал эми ЖОЖдордо анын негиздерин калыптандырган дисциплиналарга окутууда бул деңгээлдин көпчүлүк көрсөткүчтөрү жалпы (базалык) элемент катары каралат. Так ушунун өзү бизге маалыматтык жөндөмдүүлүктүн кесиптик деңгээлин жалпыга (базалыкка) караганда бийигирээк деп эсептегенге негиз берет.

Бул этапта “Ms Office киришүү” “Экономикадагы маалыматтык системалар” курстары боюнча окутулат. “Ms Office киришүү” дисциплинасын окутуунун максаты – Microsoft Office 2013 колдонмо программалык пакетинин редакторлору болгон “Microsoft Word” тексттик редактору, “Microsoft Excel” таблицалык редактору жана “Microsoft PowerPoint” редактору менен иштөөгө арналган.. Бул дисциплиналар боюнча окутуу программасы (Силлабус) иштелип чыккан.

Маалыматтык жөндөмдүүлүктүн *жогорку (логикалык)* деңгээлине илимдер, ыктар жана көндүмдөр ээ болушат. Алар базалыктан татаалдыктын даражасы менен айырмаланышат жана чыгармачылык ой жүгүртүү, ийкемдүүлүк, анализди жана синтезди ишке ашыруу мүмкүнчүлүгү, мурда өздөштүрүлгөн билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү комбинациялоо, стандарттуу эмес кырдаалдарда чечимдерди кабыл алуу, маселелерди чечүүнүн альтернативалуу каражаттарын жана ыкмаларын издөөнү жүргүзүү менен шартталышкан. Бул деңгээлдин билимдери, ыктары жана көндүмдөрү маалыматтык жөндөмдүүлүктүн кесипкөйлүк деңгээлинин билимдерин, ыктарын жана көндүмдөрүн камтышат. Ал эми бул этапта “Экономистин жумуш ордун автоматташтыруу” дисциплинасы (мында негизги басым маалыматтар базасын түзүүгө арналган “Microsoft Access” колдонмо программасы жана “Эсепти жана отчеттуулукту компьютерлештирүү” (мында негизинен ишканалардагы бухгалтердик эсепти жүргүзүүчү 1-С: Ишкана 8.2. программалык пакетинин үйрөтүүчү версиялары колдонулат) дисциплиналары боюнча элективдүү курстары окутулат.

Инсандын маалыматтык чыгармачылык жөндөмдүүлүгүнө мындай мамиле жогорку кесиптик билим берүү системасында олуттуу мааниге ээ

болот. Маалыматтык компонент адамдын ишмердигинин бардык түрүндө негизги болуп, анын методологиясынын дагы негизин маалыматтык компонент түзгөндүктөн, студенттерди өзүнүн кесиптик мүмкүнчүлүктөрүн жана чектөөлөрүн так билүү менен ар кандай маселелерди чечүүлөрдү иштеп чыгуу үчүн интеллектуалдык жана психологиялык ресурстарды табууну үйрөтүү зарыл. Изилденген материалды жалпылоо менен маалыматтык коммуникативдик жөндөмдүүлүктү калыптандырууну төмөнкү схемада көрсөтөбүз (3-сүрөт).

3-сүрөт. Маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүктү калыптандыруу схемасы

Болочок экономистердин таанып-билүү ишмердигин уюштуруунун моделин түзүү процессине ылайык жалпы принциптер зарыл болот. Бул принциптер төмөнкүдөй болуп түзүлүшү мүмкүн(4-сүрөт).

1. Комплекстүүлүк – тарбиялык-билим берүү процессинин алкактарында маалыматтык-аналитикалык циклдин бардык иштерин аткарууну камсыз кылуучу түйүндүү параметр.

2. Маалыматтык бирдиктүүлүк – ар кандай окуу циклдери жана кафедралар арасындагы шайкештелген ишке жана тыгыз өз ара байланышка багытталгандык.

3. Ийкемдүүлүк – иштин минималдуу көлөмүн аткарууда моделдин эң кыска мөөнөттөрдө башка окшош маселеге кайра ылайыкташууга жөндөмдүүлүгү.

4. Ылайыкташуучулук – билим берүү процессинин сапатын жогорулатуу үчүн моделдин өзүнүн иштөө мүнөзүн өзгөртүүгө жөндөмдүүлүгү.

5. Интеллектуалдуулук – студенттердин даярдыгынын жетишсиз шарттарында моделдин туруктуу иштөөгө жөндөмдүүлүгү.

6. Ачыктык жана өнүгүүчүлүк – функционалдык мүмкүнчүлүктөрдүн тез өзгөрүүгө жана кеңейүүгө жөндөмдүүлүгү.

Мындай мүнөздөмөлөрдүн болушу болочок экономистердин кесиптик билимдеринин сапатын жогорулатууга мүмкүндүк берет

4-сүрөт. Болочок экономистердин маалыматтык жана коммуникативдик жөндөмдүүлүгүн калыптандыруунун модели

Изилдөөнүн үчүнчү главасы **“Келечектеги экономисттердин маалыматтык жана коммуникативдик жөндөмдүүлүктөрүн калыптандыруу боюнча педагогикалык эксперимент жана анын натыйжалары”** деп аталып, анда изилдөөнүн бешинчи милдетин чечүү каралды. Мында Жалал-Абад мамлекеттик университетинин, Экономика жана ишкердик университетинин жана Ош социалдык-гуманитардык университетинин базасында 580100 - “Экономика” багытынын адистиктеринде окуган студенттеринин маалыматтык коммуникативдик жөндөмдүүлүктөрүн калыптандыруу үчүн биз иштеп чыккан дидактикалык шарттардын аткарылышын текшерүү максатында 2012-жылдан 2016-жылга чейин педагогикалык эксперимент жүргүзүлдү.

Педагогикалык экспериментти жүргүзүү процессинде тестирлөө, сабактардын жүрүшүнө байкоо жүргүзүү, анкета алуу, өзүн өзү баалоо, сурамжылоо, илимий жана окуу-методикалык адабияттардын анализи, педагогикалык тажрыйбаны жалпылоо, эксперименттин жыйынтыктарын статистикалык жактан талдоо жүргүзүлдү.

Педагогикалык-эксперименттеги иликтөөдө жүрүшүндө 1-курстан 4-курска чейинки студенттердин бир эле контингентин изилдөө методу колдонулду. Эксперименттин биринчи жылы 2012-13-окуу жылынын 2-семестринен Экономика жана ишкердик университетинин (ЭЖИУ) “Бухгалтердик эсеп, анализ жана аудит” кафедрасынын 1-курсунун студенттерин текшерүүчү группа ТГ-1 (уюштуруучу э.и.к., доцент Баимбетов Н.), ал эми ЖАМУнун Таш-Көмүр инженердик-педагогикалык факультетинин (ТИПФ) 1-курсунун студенттерин эксперименталдык группа ЭГ-1(уюштуруучу улук окутуучу Субанов Б.) катары түзүлдү.

Ал эми экинчи эксперимент катары ушул эле окуу жылынын 2-семестринде Ош Кыргыз-өзбек университетинин (КӨУ) 1-курсунун студенттери текшерүүчү ТГ-2 (уюштуруучу ф.-м.и.к., доцент Халматов А.) жана Жалал-Абад мамлекеттик университетинин (ЖАМУ) “Бухгалтердик эсеп, анализ жана аудит” кафедрасынын 1-курсунун студенттери эксперименталдык ЭГ-2 (уюштуруучу улук окутуучу Мирзахмедова А.) группаларга бөлүндү.

Илимий изилдөөнүн максатына ылайык эксперимент үч этаптан турду: аныктоочу (2012-2013-жылдар), уюштуруучу (2013-2015-жылдар) жана калыптандыруучу (2015-16-окуу жылдар).

Аныктоочу эксперименттин негизги максаты – дидактикалык шарттарды долборлоо үчүн алгачкы маалыматтарды алуу, кафедранын студенттеринин маалыматтык дисциплиналар боюнча окуу процессин баалоо, көйгөйлөрдү аныктоо, педагогикалык эксперименттин биринчи этабынын милдеттерине төмөнкүлөр кирди:

- Теория жана окуу практика жүзүндө студенттердин маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүгүн (МКЖ) калыптандыруу маселесинин

абалын иликтөө жана анализдөө, окуу-методикалык адабияттар менен сабактардын программасын изилдөө;

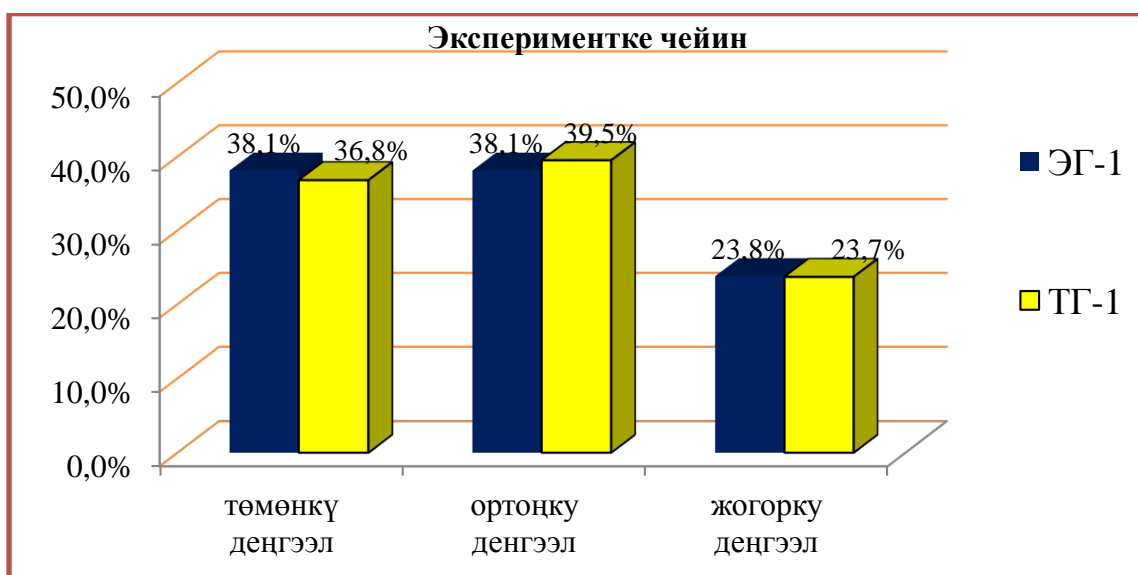
- Студенттердин МКЖ калыптануу деңгээлин жана көрсөткүчтөрүн баалоо боюнча критерийлерди аныктоо;

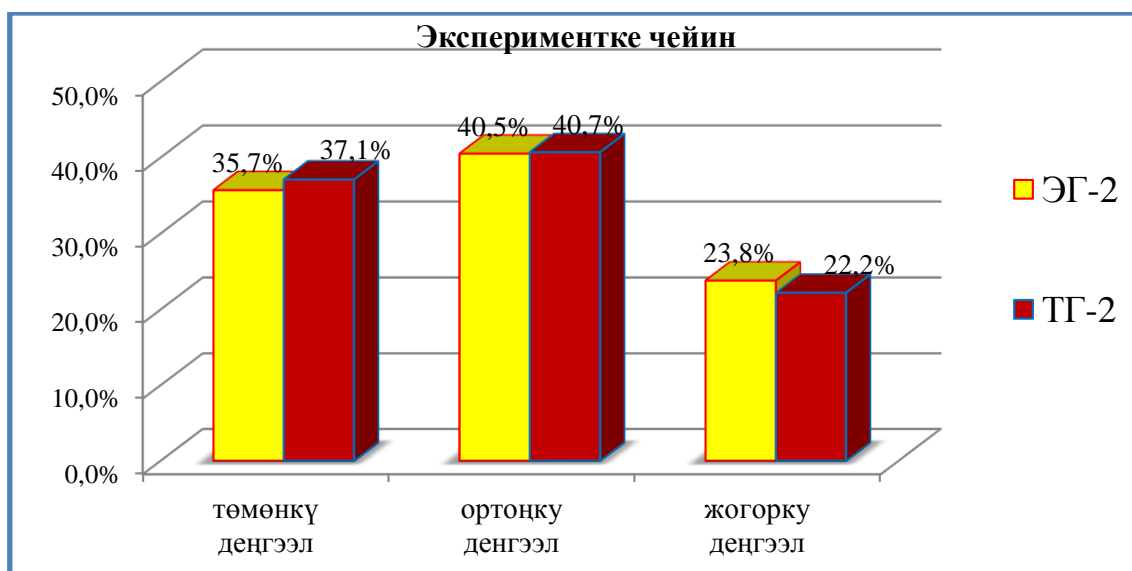
- Мектептеги информатика жана маалыматтык технологиялар курсу боюнча калган билим деңгээлин текшерүү, иштелип чыккан критерийлер менен көрсөткүчтөр боюнча 1-курстун студенттеринин маалыматтык жөндөмдүүлүгүнүн деңгээлин аныктоо.

Бул милдеттердин негизинде 1-курстун студенттеринин экспериментке чейинки билим деңгээли текшерилип, жыйынтыктары 1-таблицада жана 5-сүрөттө көрсөтүлдү.

МКЖ калыптануу деңгээли	ЭГ-1 (ТИПФ)		ТГ-1 (ЭЖИУ)		ЭГ-2 (ЖАМУ)		ТГ-2 (КӨУ)	
	Студ. саны	%	Студ. саны	%	Студ. саны	%	Студ. саны	%
Төмөнкү	8	38,1	14	36,8	15	35,7	10	37,1
Ортоңку	8	38,1	15	39,5	17	40,5	11	40,7
Жогорку	5	23,8	9	23,7	10	23,8	6	22,2
Бардыгы:	21	100	38	100	42	100	27	100

1-таблица. Экспериментке чейинки студенттердин маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүгүнүн деңгээли.

5-сүрөт. Студенттердин экспериментке чейинки маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүгүнүн калыптануу деңгээли

Калыптандыруу жөндөмдүүлүктөрүнүн структурасын анын компоненттери болгон мотивациялык-баалуулук компоненти, мазмундук-операциялык жана уюштуруучулук-чыгармачылык компоненттери менен бирдикте карасак (6-сүрөт), анын калыптануу деңгээлдерин баалоону төмөндөгүдөй компоненттер менен ишке ашыруу туура келет:

6 -сүрөт. Болочок экономисттердин маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүктөрүнүн негизги компоненттери

- *мотивациялык-баалуулук* - МКТ билимдерине ээ болууга мотивациясын, кызыгуусун аныктайт;
- *мазмундук операциялык* - келечектеги экономисттердин адистик баалуулукка ээ сапаттарын аныктайт;
- *уюштуруучулук-чыгармачылык* - маалыматтык билимдердин системасын, маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүктөрүн жана билимдерин аныктайт.

Студент-экономисттердин МКЖ калыптануу деңгээлин баалоодо биз сунуштап жаткан компоненттердин системасы, информатика жана маалыматтык технологиялар курстарын окутуу процессиндеги теориялык-эксперименттик иштердин негизинде иштелип чыккан (2-таблица).

<i>МКЖ калыптануу деңгээлдери</i>	<i>Компоненттер</i>	<i>Алган билимдердин көрсөткүчтөрү</i>
Төмөн	<i>Мотивациялык баалуулук</i>	Билимдер үстүртөн, системалашкан эмес, маалыматтык жана коммуникативдик технологияларды пайдаланууга болгон кызыгуу бар.
	<i>Мазмундук операциялык</i>	Жөндөмдүүлүктөр менен билимдер репродуктивдик деңгээлде көрүнөт, ишмердүүлүк үлгү аркылуу ишке ашат.
	<i>Уюштуруучулук чыгармачылык</i>	Ийкемдүүлүк, тездик, сын көз караш, илимий негиздүүлүк жана абстракттуу ой жүгүртүү жок, маалыматтык ишмердүүлүк кырдаалга жараша жок.
Орто	<i>Мотивациялык баалуулук</i>	Билимдери жакшы, түшүнүктөргө таянуу жагынан сабаттуу, жалпылоого жөндөмдүү, системалаштыра алат, алган билиминен логикалык жыйынтыктарды чыгара алат МКТ билимдерине ээ болуу зарылдыгын түшүнүү, кесибине байланыштуу маселелерди чечүүдө аларды колдонууга болгон кызыгуусу жогору.
	<i>Мазмундук операциялык</i>	Жөндөмдүүлүктөрү менен билимдери продуктивдүү деңгээлде калыптанган.
	<i>Уюштуруучулук чыгармачылык</i>	Белгилүү бир деңгээлде илимий негизге ээ, ийкемдүү, сын көз караш менен карай алат. Маалыматтык ишмердүүлүк жүргүзүүдө иш план иштеп чыгууга жөндөмдүү. Өз алдынча билимин өркүдөтүүгө умтулуусу бар.
Жогорку	<i>Мотивациялык баалуулук</i>	Кругозору, эрудициясы кенен, мотивдери терең, алар максатка айланган. Адистик чөйрөсүндө маалыматтык жөндөмдүүлүктөрүн пайдалануу канчалык маанилүү экенин түшүнүү.
	<i>Мазмундук операциялык</i>	Алган билимдери менен жөндөмдүүлүктөрүн айкалыштыра билет, өзгөчө шарттарда чечим кабыл ала алат, маселени чечүүдө эң туура жол тандай алат.
	<i>Уюштуруучулук чыгармачылык</i>	Жөндөмдүүлүктөрү менен билимдери чыгармачыл деңгээлде калыптанган. Стандарттуу эмес сапатка ээ, илимий негиздүү, абстракттуу ой жүгүртүүгө жана өз алдынча таанып билүү активдүүлүгүнө ээ. Өзүнүн ишмердүүлүгү үчүн жоопкерчиликти ала алат. Адис катары өзүн өнүктүрүүгө, өз алдынча билим алууга жөндөмдүү.

2-Таблица. Келечектеги экономисттердин маалыматтык жана коммуникативдик жөндөмдүүлүктөрүнүн деңгээлдери, компоненттери жана көрсөткүчтөрү.

Эксперименталдык жана текшерүүчү группалардын студенттеринен маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүктү калыптандыруу боюнча жыйынтыктоочу текшерүүнү өткөргөндөндөн кийин, ЭГ-1 группасында маалыматтык жөндөмдүүлүгү жогору болгон студенттердин саны 30% түздү, бул ТГ-1 группасына караганда 5,8% көп. Ушул эле сыяктуу ЭГ-2 группасында маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүгүн калыптандыруунун жогорку көрсөткүчкө ээ студенттеринин саны 30,5 %, бул ЭГ-2 группасына караганда 6,5% көп (3-таблица).

МКЖ калыптануу деңгээли	ЭГ-1 (ТИПФ)		ТГ-1 (ЭЖИУ)		ЭГ-2 (ЖАМУ)		ТГ-2 (КӨУ)	
	Студ. саны	%	Студ. саны	%	Студ. саны	%	Студ. саны	%
Төмөнкү	6	30	11	33,4	10	27,8	8	32
Ортоңку	8	40	14	42,4	15	41,7	11	44
Жогорку	6	30	8	24,2	11	30,5	6	24
Бардыгы:	20	100	33	100	36	100	25	100

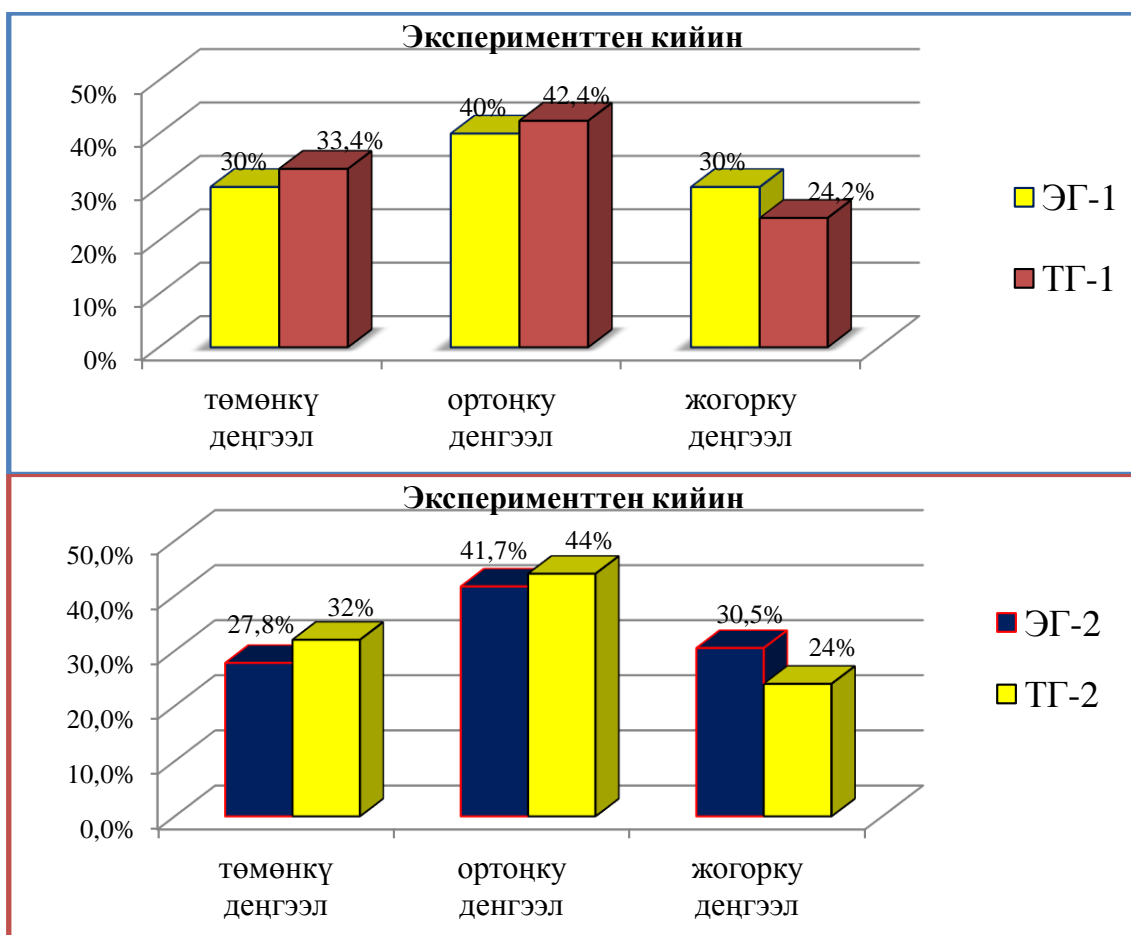
3-Таблица. Эксперименталдык жана текшерүүчү группалардын эксперименттен кийинки МКЖ калыптануу деңгээли.

МКЖ калыптануу деңгээли орточо көрсөткүчкө ээ студенттердин саны ЭГ-1 группасында 40% жана ЭГ-2 группасында 41,7%. Ал эми ТГ-1 жана ТГ-2 группалардын бул пайыз жогору же 42,4% жана 44% башкача айтканда текшерүүчү группаларда МКЖ орточо көрсөткүчтөгү студенттердин саны басымдуулук кылат.

МКЖ төмөнкү көрсөткүчтөгү студенттердин саны ЭГ-1 группасында 30%, ЭГ-2 группасында 27,8%, бул ТГ-1 жана ТГ-2 группаларына салыштырганда 3,4% жана 4,2% аз.

Эксперименттин соңунда ЭГ-1 жана ЭГ-2 эксперименталдык группаларынын студенттеринин маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүгүнүн өсүү динамикасы байкалды. Ал эми ТГ-1 жана ТГ-2 текшерүүчү группаларда өсүү динамикасы байкалат, бирок, аз (7-сүрөт).

Жогорудагы көрсөткүчтөрдүн негизинде төмөнкүдөй жыйынтык чыгарууга болот: иштелип чыккан дидактикалык шарттардын жана аны ишке ашыруу технологиясынын негизинде маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүктү калыптандыруу процессинин натыйжалуулугу бир нече багыттар боюнча текшерилди жана педагогикалык эксперименттин жыйынтыгы иликтөөлөрдүн гипотезасын, аткарылган иштердин натыйжалуулугун жана практикалык маанисин тастыктайт.

7-сүрөт. Студенттердин эксперименттен кийинки маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүгүнүн калыптануу деңгээли

ИЗИЛДӨӨНҮН НЕГИЗГИ ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ

Изилдөөнүн натыйжасында педагогика илиминин өнүгүшү үчүн маанилүү болгон төмөндөгүдөй жаңы илимий негизделген теориялык жыйынтыктар алынды:

1. Азыркы учурда болочок экономист адистерди кесиптик жактан даярдоодо маалыматтык-коммуникативдик технологияларды (МКТ) колдонууга коюлуучу талаптар күч алууда. Болочок экономисттерди кесипке даярдоодо маалыматтык жана коммуникативдик технологияларды пайдалануу зарыл. Себеби МКТ студенттердин таанып-билүү ишмердүүлүгүн арттырууда жаңы билимдерди кабыл алуу үчүн түрдүү маалымат булактарын издөөгө, чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүгө, өз алдынча тиешелүү тапшырмаларды, эсептөөлөрдү аткарууга жана көндүмдөрүн жана кесиптик жөндөмдүүлүгүн калыптандырууга жана өркүндөтүүгө жол ачат. Демек, болочок экономисттердин МКТ боюнча окуу процессиндеги жетишкендиктери жана аны колдонуунун турмуштук, өндүрүштүк-практикалык кырдаалдарда даяр болгон билимдери, билгичтиктери, көндүмдөрү жана топтогон тажрыйбалары.

2. Илимий изилдөөбүздө маалыматтык-коммуникативдик технологияларды колдонуунун психологиялык-педагогикалык проблемалары боюнча теориялык жана методологиялык изилдөөлөргө талдоо жүргүзүлдү. Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларында экономика адистигиндеги окуган студенттерин окутууда МКТ пайдалануу практикасын иликтөөдө негизинен окуу процессин уюштурууда, проектирлөөдө, тиешелүү маалыматтарды топтоодо, практикалык сабактарда эсептөөлөрдү жүргүзүүдө, контролдук иштерди ж.б. милдеттерди аткарууда прикладдык программалардын пакеттери колдонулат. Жогоруда аталган милдеттерди аткаруу максатында аларды окуу процессинде пайдалануунун багыттары аныкталды.

3. Болочок экономист адистердин информациялык жана коммуникативдик жөндөмдүүлүгүн калыптандыруу максатында окутуунун принциптерин, МКТ интеграциялоонун мазмунун, методдорун, формаларын, окуу процессин уюштуруунун, көзөмөлдөөнүн этаптарын эске алуу менен маалыматтык жана коммуникативдик технологияларды окуу процессинде колдонууда түзүлгөн дидактикалык шарттарды ишке ашыруунун шарттары аныкталды.

4. Изилдөөдө студенттерди кесиптик жактан даярдоо процессинде маалыматтык-коммуникативдик технологиялары боюнча билимдерге, ыкмашыгууларга, көндүмдөргө жана жөндөмдүүлүккө ээ болуучу көнүгүүлөрдүн жана машыгуучу тапшырмалардын жыйнагы иштелип чыкты. Ал өзүнө төмөндөгүдөй иш-аракеттерди камтыйт: МКТ колдонуунун максатын аныктоо жана студенттерди мотивациялоо; студенттердин МКТ боюнча жөндөмдүүлүгүн калыптандыруунун этаптарын, максатын, милдетин, окутулган дисциплиналардын мазмунун жана жыйынтыктарын талдоо.

5. МКТ экономика адистиктеринин окутуу процессинде пайдалануу максатка ылайыктуу жана эффективдүү экендигин педагогикалык экспериментте жүргүзүлгөн иликтөөнүн натыйжалары тастыктады. Педагогикалык экспериментте алынган натыйжалар экономист адистерди даярдаган жогорку окуу жайлардын окуу процессинде МКТ пайдалануу эффективдүү натыйжа берет деп айтууга мүмкүндүк берет.

Изилдөөнүн негизги мазмуну жана натыйжалары төмөндөгү эмгектерде жарыяланды:

Усулдук колдонмолор

1. **Субанов, Б.А.** Компьютерное делопроизводство [Текст] /Б.А.Субанов // ЖАГУ – 2007. – 23 с.

2. **Субанов, Б.А.** Педагогикалык мамиле [Текст] /Г.А. Акматова, Б.А.Субанов // ЖАМУ – 2008. – 26 б.

3. **Субанов, Б.А.** Салыштырма педагогика [Текст] /Г.А. Акматова, Б.А.Субанов // ЖАМУ – 2008. – 27б.
4. **Субанов, Б.А.** Современные информационные технологии. Методические указания для проведения практических занятий [Текст] /Б.А.Субанов // ЖАГУ – 2009 – 19 с.
5. **Субанов, Б.А.** Информационные системы в экономике [Текст] /Б.А.Субанов // ЖАМУ – 2014. – 30 с.

Илимий макалалар

1. **Субанов, Б.А.** Формирование информационной культуры будущего экономиста[Текст] /Д.Бабаев, Б.А.Субанов// Вестник КГУ им. И.Арабаева. –2012. – №5 – с.214-216
2. **Субанов, Б.А.** Использование информационных и коммуникативных технологий в процессе подготовки будущих экономистов [Текст] /Б.А.Субанов // Вестник КГУ им. И.Арабаева. – 2012. – №5 – с.210-214
3. **Субанов, Б.А.** О методике обучения информатике студентов экономических специальностей в дистанционном образовании. [Текст] //Б.А.Субанов // Материаловедение. Научный и информационный журнал. Бишкек – 2013. №1 – с.465-467
4. **Субанов, Б.А.** Болочок экономисттердин маалыматтык ишмердүүлүгүн калыптандыруунун негизги компоненттери. [Текст] // Б.А.Субанов// Эл агартуу №1-2 Бишкек-2014 –11-14-б.
5. **Субанов, Б.А.** Маалыматтык жана коммуникативдик технологиялардын болочок экономисттерди даярдоодогу ролу [Текст] //Б.А.Субанов// Науки и новые технологии – Бишкек 2014-№1, 208-210-б.
6. **Субанов, Б.А.** Основные компоненты информационной деятельности будущего экономиста [Текст] //Б.А.Субанов// Науки и новые технологии – Бишкек 2014-№1 – с.187-189
7. **Субанов, Б.А.** Методические аспекты обучения математики студентов экономических специальностей с применением компьютерных-математических систем. [Текст] //Б.А.Субанов// Международный научный журнал Изденис (Поиск) - Алма-Ата 2014-№1 – с.256-261
8. **Субанов, Б.А.** Формирование информационно-компьютерной культуры будущего экономиста. [Текст] //Б.А.Субанов// Известия ВУЗов – Бишкек 2014-№1 –с.164-167
9. **Субанов, Б.А.** Развитие методической системы информационной подготовки будущего экономиста в ВУЗе. [Текст] //Б.А.Субанов// Эл агартуу №3-4 Бишкек-2014 –с.33-36
10. **Субанов, Б.А.** Экономист адистерди даярдоодогу маалыматтык жана коммуникативдик технологиялардын ролу[Текст] //Б.А.Субанов//

ЖАМУнун жарчысы №2 Жалал-Абад2014.43-46-б.

11. **Субанов, Б.А.** Экономисттерди даярдоодо колдонулуучу кесиптик программалык каражаттар. [Текст] //Д.Б.Бабаев, Б.А.Субанов// ОшМУнун жарчысы №4 Ош-2015 –112-116.-б.

12. **Субанов, Б.А.** Инженер-энергетиктерди даярдоодо жогорку математиканы окутууну уюштуруу жолдору. [Текст] //Б.А.Субанов, Ж.С.Токтомамбетова// ОшМУнун жарчысы №4 Ош-2015 – 104-108-б.

13. **Субанов, Б.А.** Формирование информационной культуры будущего экономиста в ВУЗе. [Текст] //Б.А.Субанов//Новые технологии в образовании. Издательство «Перо» Москва-2015 –с.107-111.

14. **Субанов, Б.А.** Применение информационных технологий в учебно-воспитательном процессе экономических специальностей. [Текст] //Б.А.Субанов// Инновации в современной науке. Москва-2015- с.97-102.

15. **Субанов, Б.А.** Роль информационной культуры в процессе профессионального становления будущих экономистов. [Текст] //Д.Б.Бабаев, Б.А.Субанов// Научно-методический журнал «Наука, техника и образование». Москва – 2016. №3(21) – с.169-172.

16. **Субанов, Б.А.** Келечектеги экономисттердин кесипкөйлүгүн калыптандыруунун учурдагы абалы. [Текст] //Б.А.Субанов// Ж.Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. Бишкек-2016 –388-392-б.

17. **Субанов, Б.А.** Болочок экономисттерди окутуу процессинде программалык каражаттардын жана маалыматтык технологиялардын колдонулушу. [Текст] //Б.А.Субанов //КББА жарчысы// Бишкек-2016 – 112-117-б.

Субанов Бекжан Абдыжалиловичтин «Экономика адистиктеринин окуу процессинде маалыматтык жана коммуникативдик технологияларды пайдалануунун дидактикалык шарттары» аттуу темада 13.00.08. – кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык изилдөөсүнө

РЕЗЮМЕ

Түйүндүү сөздөр: маалыматтык-коммуникативдик технологиялар, дидактикалык шарттар, маалыматтык жөндөмдүүлүк, кесиптик программалык каражаттар, маалыматтык системалар.

Изилдөөнүн максаты: болочок экономисттердин маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүгүн калыптандыруунун дидактикалык шарттарын иштеп чыгуу, теориялык жактан негиздөө жана аны экспериментте текшерүү.

Изилдөөнүн объектиси. ЖОЖдордун экономика адистиктериндеги окутуу процесси.

Изилдөөнүн методдору: изилдөө темасына карата илимий адабияттарды талдоого алуу; информатика мугалимдеринин педагогикалык тажрыйбаларын анализдөө жана жалпылоо; жогорку окуу жайынын нормативдик иш кагаздарын, окуу пландарын жана программаларын талдоо; окуу процессинин байкоо жүргүзүү; диагностикалык методдор; педагогикалык эксперимент, педагогикалык эксперименттин жыйынтыктарын сан жана сапат жагынан иштетүү методдору.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы:

- болочок экономист адистерди кесиптик жактан даярдоодо маалыматтык-коммуникативдик технологияларды колдонуунун психологиялык-педагогикалык мүмкүнчүлүктөрү такталды;

- студенттерди кесиптик жактан даярдоо процессинде маалыматтык-коммуникативдик технологияларды колдонуу менен келечектеги экономисттердин таанып-билүү ишмердигин уюштуруунун дидактикалык шарттары аныкталды;

- маалыматтык жана коммуникативдик технологияларды окуу процессинде колдонууну ишке ашыруунун этаптары аныкталды жана маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүктү калыптандыруунун модели түзүлдү;

- келечектеги экономисттерди маалыматтык жана коммуникативдик технологиялар боюнча үзгүлтүксүз даярдоодо информатика жана МКТ дисциплиналары боюнча тандоо курстары түзүлдү;

- студенттерди кесиптик жактан даярдоодо МКТ боюнча билимдерге, ык-машыгууларга, көндүмдөргө жана чыгармачылык жөндөмдүүлүккө ээ болуучу көнүгүүлөрдүн жана машыгуучу тапшырмалардын жыйнагы иштелип чыкты.

Изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү:

- экономика адистиктериндеги студенттердин маалыматтык-коммуникативдик жөндөмдүүлүктөрүн калыптандыруунун дидактикалык шарттары, модели келечектеги экономика багытындагы адистердин МКТ каражаттарын колдонуу боюнча окуу процессин эффективдүү уюштурууну камсыз кылат;

- иштелип чыккан окуу-усулдук колдонмолорду, даярдалган колдонмо программаларды, МКТ боюнча билимдерге, ык-машыгууларга, көндүмдөргө ээ болуучу көнүгүүлөрдүн жана машыгуучу тапшырмалардын жыйнагын ЖОЖдордун экономика адистиктеринин окуу процессине пайдаланууга болот.

РЕЗЮМЕ

диссертации **Субанова Бекжана Абдыжалиловича** на тему: “**Дидактические условия использования информационных и коммуникативных технологий в учебном процессе экономических специальностей**” на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 – теория и методика профессионального образования

Ключевые слова: информация, информационно-коммуникативные технологии, дидактические условия, информационная способность, программные средства, информационные системы.

Цель исследования: теоретическое обоснование и экспериментальная проверка дидактической системы, формирование информационно-коммуникативной способности будущих экономистов.

Объект исследования: учебный процесс студентов экономических специальностей в ВУЗах.

Методы исследования: теоретическое проведение анализа научной литературы по теме исследования, анализ и обобщение педагогического опыта преподавателей информатики; изучение нормативных документов по высшему образованию, учебных планов, программ вузов, наблюдение за ходом учебного процесса, диагностические методы, педагогический эксперимент, количественные и качественные методы обработки результатов педагогического эксперимента.

Научная новизна исследования:

- уточнены психолого-педагогические возможности применения информационно-коммуникативных технологий в профессиональной подготовке будущих специалистов экономистов;
- определены дидактические условия организации познавательной деятельности будущих экономистов с использованием информационно-коммуникативных технологий в процессе профессиональной подготовки студентов;
- определены этапы внедрения в учебный процесс информационных и коммуникативных технологий и построена модель формирования информационно-коммуникативных способностей студентов;
- разработаны курсы по выбору по информатике и ИКТ в процессе непрерывной подготовки будущих экономистов по информационным и коммуникативным технологиям;
- разработан сборник упражнений и заданий по овладению знаний, умений, навыков и творческой способности в профессиональной подготовке студентов по ИКТ.

Практическая значимость исследования:

- дидактические условия, модель формирования информационно-коммуникативной способности (ИКС) у студентов экономических специальностей обеспечат эффективную организацию учебного процесса с применением ИКТ будущими специалистами экономического направления.
- разработанные учебно-методические указания, пакет готовых прикладных программ, система упражнений, позволяющих обрести навыки и способность, а также задания по приобретению навыков, можно применять в учебном процессе экономических специальностей ВУЗов.

RESUME

on the dissertation paper of Subanova Bekzhana Abdyzhalilovicha on the theme: "Didactic conditions of the use information and communication technology in scholastic process of the economic professions" on competition degree candidate of the pedagogical sciences on professions 13.00.08 - a theory and methods of the professional education.

Keywords: information, information-communication technologies, didactic conditions, information ability, software programs, information systems.

The Purpose of the study: theoretical motivation and experimental checking the didactic system, shaping information-communication ability future economist.

The Object of the study: scholastic process student economic professions in high school.

The Methods of the study: theoretical undertaking the analysis of the scientific literature on subject of the study, analysis and generalization of the pedagogical experience of the teachers of the informatics; the study normative document on higher education, curriculums, programs high school, observation for move of the scholastic process, diagnostic methods, pedagogical experiment, quantitative and qualitative methods of the processing result pedagogical experiment.

Scientific novelty of the study:

- is elaborated pedagogical possibilities of the using information-communication technology in training future specialist economist;
- are determined didactic conditions to organizations to cognitive activity future economist with use information-communication technology in process of the training student;
- certain stages of the introduction in scholastic process information and communication technology and is built model of the shaping information-communication abilities student;
- designed courses at the option on informatics and IKT in process of unceasing preparation future economist on information and communication technology;
- is designed collection of the exercises and tasks on mastering of the knowledges, skills, skill and creative ability in training student on IKT.

Practical value of the study:

- didactic conditions, model of the shaping information-communication ability (IKS) beside student of the economic professions will provide the efficient organization of the scholastic process with using IKK future specialist of the economic direction.
- designed scholastic-methodical instructions, package of the ready applied programs, system of the exercises, allowing find the skills and ability, as well as tasks on aquisition skill, possible use in scholastic process of the economic professions.

Басууга 17.04.2017 – ж. кол коюлду.
Форматы 60×84 1/16 Офсет кагазы
Көлөмү 1.75 б.т. Нускасы 100 экз.

КББАнын «Билим» басма борбору
Бишкек ш., Эркиндик бул.25

